

شعبان ۲۳، ۱۳۳۳

ايون ۲۳، ۱۹۱۵.

الكبرى والاكبر

آيدە ايكنى مرتبه نشر ايدىلور دىنى، ادبى، علمى و سياسى
مجلهء اسلاميه در.

محرر و صاحب امتيازى: ملا عالمجان البارودى.

فهرست:

- ۴۱۷ تفسير: - يهودلرنك. ضعيف مسلمانلارنى كفرگه قايتارور غەترشد
فلارى. يهودلرنك، تورانده بشارت ايدلكن عيسى عليه السلامنى تكذيب
و قتل ايتمكلرى، يمانلق غە قارشى صبر تيوشلگى. نمازنىك اهميتى.
ملا. عالمجان البارودى.
- ۴۲۱ حديث: - اللهدن قورقو، هر حكمتنىك پاشى يولمقى حقنده، سيرك زيارت
قيلونك دوستلق آرتدومقى حقنده. باش زيارت كم وظيفهسى، بوتوغرىده
شرق و غرب اهلىنىك عمللرى. زيارت حقنده غى ادبلىر.
- ۴۲۷ اخلاقدن بر سبق: - الفت و مدارا حقنده. آخوند مسعودى
محمدنجيب تونئارى
- ۴۳۱ و عظ و نصيحت مسئلهسى: -
۲۳۴ تربيه و تعليم: - مقررى: مفتى محمد عبده، مترجمى: محمدنجيب
تونئارى
- ۴۳۷ علم و كتاب حقنده - احمدجان مصطفى
۴۳۷ عرب تلى و معلقات اصحابى. زكى اوزايبى
۴۴۴ اشعار: «ديربليك» دن
صوغش غە دائر «ترجمان» دن

قران.

۱۹۱۵

الکیر والاکیر

۱۳ بجی سان ۱۳۳۳ سنه شعبان ۲۳ سهشنبہ ۱۹۱۵ سنه ۲۳ ایون

تفسیر

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ
 كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ
 فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
 قَدِيرٌ ۝ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تَقَدَّمُوا لِنَفْسِكُمْ
 مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا
 حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ
 يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ .

ترجمہ: اہل کتابدن بایتاقلار، آنلارغه حق (محمدنک
 پیغمبرلگی) آچیق بلندکندن سو گره محض نفسانیتلرینه مستند حسد
 لری سبیلی سزنی ایماندن کفر گه قایتارونی سویالر. (سز) عفو
 وملایمت برله معامله ایدگز تاکم اللهدن سز گه عزت ونصرت
 ایرشور. الله هر نرسه گه قادردر. واقیموا الصلوة و آتوا الزکاة وما
 تقدموا لانفسکم من خیر تجدوه عندالله ان الله بما تعملون بصیر.

ترجمه: نماز تورغوزگز، زكات بيرگز، اوز فائدهگز
ايچون آلدن نيندای خیر يبارسهگزه الله قاشنده آنى تابارسز،
(يوقالماس) الله هر قيلغانگزنى كورگوچيدر،

شرح و تفسير:

رسول الله صلى الله عليه وسلم وقتنده مسلمانلرنىڭ آز وضعيف
وقتلرنده يهوديلردن كعب بن الاشرف، حى بن اخطب، ابوياسر
بن اخطب كى رئيسلرى وايڭ اسلام دشمانلرى، قرآننىڭ ومحمد
نىڭ (صلى الله عليه وسلم) حق وراست ايدكىنى آنيق بلدكلرى
حالده، اوزلرندن بولمدينه عداوت، عربلرگه بوشرف ايرشووينه
حسد ايدوب، ضعيفك مسلمانلرنى تورلى وسوسه لربله ارتدادقه
وكفر وجاهليت كه قايتارغه ترشقانلار. اسلامدن الك، دينسىز،
پادان عربلر آراسنده يهوديلر، كتابلرى و علملرى سببلى معتبر
وبايلاق اشلرده مرجع ومستشار بولوب كلگانگه، حق واسلام
ظهورندن صوغررده شول حالنى كوتوب، تورليچه اسلام خصوص-
صنده شبهه وسوسه سالورغه ترشقانلار. مقصودلرى محض،
اوزلرى محروم بولغان شرف اسلامدن، عربلرنى ده محروم
ايتمك بولغان.

الله تعالى بو آيتده، آنلارنىڭ شبهه وسوسه سالولارى اعتقاد
وايمانلرى جهتدن دگل ايدكىنى، چونكه آنلار اسلامنىڭ حلقىنى
وحضرت محمدنىڭ (صلى الله عليه وسلم) نبي موعود ايدكىنى بله لر،
باكه اوزلرىنىڭ عنادى كفلرلىنى ستر ايتوب، حقنى اختيار ايتكان
عربلرگه حسد سارتين آنلارنى دوندرمك بولدقلارنى. بناء عليه
آنلارغه اياررگه وسوزلرینه قولاق سالورغه تيوش دگل ايدكىنى
بيان ايتت و مسلمانلارغه عموما خلق برله دشمان بولسه لارده يخشى

معامله ایدر گه، آفتوق ضرورتکاچه صبر و عفو و حسن خلق برله
کیچورر گه، اللهنک قدره کامله سندن عزت و نصرت و نجاج
کوتار گه بیورادر.

اهل کتابنک اسلام خصوصنده بله توروب عناد ایتدکاری
و حضرة نبی نی یخشی تانی توروب حسد سارنن انکار قیلدقاری،
انصاف ایله با قولدقده بیک غریب حتی بیک بعید کور یله تورغان اشدر.
لکن تجربه و تاریخ مونی کورساته لر. قایو مسئلهده بولسهده
اوزینک فکر و هواسینه مخالف، یا که ایسکی تقلید و تعصبینه منافی
بولدقده، یا که مصیب و محق حقنده عداوت و حسدی غالب کلدکد
ما هو الحق نیندای آچیق بولسهده، یوق بار و سوسه گه، سراب
کبی خیالغه تمسک ایدرک قارشو تورمق و شول حق و صوابنی
یاشورر گه تر شمع، و بو بابدی ساده و صاف کو گلی عوامنی آلدارغه
بار کو چینی صرف ایتمک شاققای آدملرده، و دینده قدوه تو تولغان
امتیازلی ذاتلارده بولا کلگان و هنوز بولا تورادر.

خرستیان و مسلمانلر آراسنده مجمع علیه بولغان شاهد عدل:
حضرة عیسی پیغمبر علی نبینا و علیه الصلوة والسلام توراتنده و سائر
کتب مقدسه سابقهده تبشیر ایدلمش، نبوت و رسالتینه الله طرفندن
چیکسنز کوب خوارق و معجزات ویرلمش، بتون و جودی و سیرتی
امانتینه و صدقینه و خلوص نیتینه برهان قاطع اولمش ایکان، عصر-
ندهغی یهود عالمیری عناد ایتکانلر، حسد ایتکانلر. کفر ایتکانلر،
عوامنکده اتباع و اهتداسینه مانع بولغانلر، نفس اماره و شیطانلری
ایسته گان قدر رسول معصوم حضرتلرینه اذا و جفا ایرشدرگانلر.
حتی آتش پرست روما ایمپیراتور لغی خدیو (نامیستنیك)ی، دینسز
قدس حاکمی تارتونوب گناه و قباحتینه قاتشمایم دیدکی حالده
مذکور یهود اخباری حضرة پیغمبرنک قتلینه قرار ویرگانلر.

عناد و حسد، تعصب و تقلید، قلبنی قابلائی، کوزنی صوقر ایتد،
 حسن و وجدانی آغولای مستقبلده گی تهلکهنی کورستمای یالغوز
 حاضرگی شخصی، اهمیتسز فائدهلر برله آلدای، مذکور خلقلر
 دینی و دنیاوی آفتلر ایچون و بتون مفاسد و مساوی اخلاق ایچون
 منبع و مرکزدر.

الله تعالی موندای یمان خلق قارشو لقنده معامله بالمثل قیلماینچه
 صبر و تحملگه دیلمه گان، عفو و کرم برله بیورغان. ایکنچی آیت
 برله ایك مهم اش برله یوانگز، شخصگزنك سعادتنی، قلبگزنك
 طهارت و سلامتی؛ اخلاقگزنك حسن و اعتدالی ایچون نافع وایك
 مؤثر علاج بولغان نمازنی، اللهغه بتون و جود و قلب برله مناجاة،
 همه حوایج ایچون آگا تضرع و التجادن عبارت بولغان نمازنی
 تورغوزگز و اجتماعی فوائدننی واهالی آراسنده الفت و اتحادکه
 باعث و نظام الهی نی ساقلاوده معین بولغان زکاتنی بیرگز، تیوشلی
 وجه اوزره اوتانگز دیدر.

آنك آرتنده عمومی حکم اوله راق، نی خیر قیلسه گزده یوقالمای،
 یلگه کیتمای، الله حضورنده محفوظ آنده تابارسز، الله همه قیلغان
 اشگزنی کوره، یوقالتماس دیو حکمة بالغه، موعظه حسنه ایله آیتنی
 تمام ایتهدر.

بوروشده اشارت آیتده بار: اعداغه ظفر و غلبه ایچون، آنلا
 رنگ ضرر و تعدیلرینه و تورلی دسیسه لرینه قارشو حسن معامله ایدرک
 اوزگنی توزایتو، اللهغه و بندلرگه قارشو قیلورغه تیوشلی وظایف
 انسانیه و اسباب سعادتلرنی اوتاو، آلدانی کونگه تمام اشانوب،
 آنده اوررغه و فائده سینی کوررگه حاضر دن اوک، تورلی یخشی
 ارلقنی ساچو وایکو تیوشدر. شول روشلی استقامت و مکارم
 اخلاق، و حسن اهتداء بولغانده غنه صلاح ظفر و نجاج مترتب بولا،
 شول وقتده غنه بنده هر ایکی جهان سعادتینه، باذن الله تعالی ایرشه.

حديث

٧٦ رأس الحكمة مخافة الله في رواية خشية الله. ورواه البيهقي في الدلائل والعسكري في الامثال والديلمي عن عقبة بن عامر قال خرجنا في غزوة تبوك فذكر حديثا طويلا فيه قول النبي صلى الله عليه وسلم اما بعد فان اصدق الحديث كتاب الله وخير الزاد التقوى ورأس الحكمة مخافة الله والخمر جماع الاثم. ورواه العسكري ايضا من حديث عمرو بن ثابت عن ابيه قال اعطى ابن ابي الدرداء عبد الملك بن مروان كتابا انه عن ابيه ابي الدرداء ان النبي صلى الله عليه وسلم قال ان اشرف الحديث كتاب الله فذكر حديثا وفيه رأس الحكمة مخافة الله والخمر جماع الاثم واخرج ابن لالي عن ابي مسعود مرفوعا الجملة الاخيرة فقط ورواه القضاعي في مسنده عن زيد بن خالد الجهني قال تلقيت هذه الخطبة من في رسول الله صلى الله عليه وسلم فذكرها وفيه الخمر جماع الاثم ورأس الحكمة مخافة الله ورواه البيهقي في شعبه وضعفه عن ابن عباس موقوفا بلفظ كان يقول في خطبة خير الزاد التقوى ورأس الحكمة مخافة الله عز وجل وللطبراني والقضاعي عن انس رفعه خشية الله رأس كل حكمة والورع سيد العمل وعند احمد في الزهد عن خالد بن ثابت الربيعي قال وجدت فاتحة زبور داود ان رأس الحكمة خشية الرب. ذكره العجلوني رحمه الله.

شرح وايضاح: الله دن قور قو هر حكمتك هر خيرنك باشي بونمغي هر طبع سليم آگلارلق و قبول ايدر لك حكمت سوز-يدر. الله دن قور قغان كشي خير سوز ويمان فعلدين، ونچار خلقدن عمريني فائده سزغه صرف ايتودن ساقلانور. تيوشلي عبادتلريني اوتار گه، خلقغه تورلي ياق برله فائده تيورر گه وهر بابه غي

حسن خلقى اور زنده حاصل ايتەرگه تر شور، وهم الله نك آگا
 ويرگان باشقه امانت لرینی (جانینی، چيکسن قيمتلى بولغان اعضاء
 شريفه نى بتون گوده سینی خصوصاً لسانینی، و صحتینی، مال ملکینی)
 قدر لرینی بلوب ساقلار تيوشلى روشچه گنه استعمال ايدر سوء
 استعمالدن قاچار. چونکه بنده گه گوده سى، اعضاسى، صحتى، جاني،
 قلبى، مالى، علمى، کوچى قوتى، هنرى و سائر فائده لى نرسه لرى
 پارچه سى الله طرفدن امانت ويرلگان عزيز نرسه لردر. بنده
 آنلارنى فائده لى اور نغنه غنه تيوشلى روشچه گنه صرف ايدو برله
 وجدانا و عقلا و شرعا بورچلى و شديداً مسئولدر. اشبو مذکور
 قاعده عظيمه انساندن متوقع بولغان حکمة کبيره در. شونى ر عايه
 ايده آغان کمسنه ياکه طاقتى قدر ر عايه سنده ترشقان کمسنه عاقل
 و حکيم آنالورغه صلاحيتلى، چن انسان ديولورگه لياقتلى در. انه
 شول حاللرنک همه سينک مدير مدبرى و مؤثر رئيسى خشية الله
 (الله دن قورقو) مونک عکسنجه الله دن قورقماغان آنى بخشى تانو.
 ماغان بنده چن حکمت، اشنى على، لايقنجه قيلمق، قولنده و ملکندگى
 نرسه لرده تيوشنجه تصرف ايتمک افراط و تفریطدن ساقلانوب
 اعتدال اوزره يشامک ممکن دگلدر.

بولسه بولسه اتفاقي بعض امورده گنه، چن حس و آک بويينجه
 بولماينجه عادت و تقليد مراسم و مراعاة عرف و عادت اسبابندن غنه
 توغان نيگزنسز، يخشيلقلاردر چن حکمت ديورلک دگلدر. بعضا
 دينسز و اعتقادسز ماديونده، رسما دينلى بولوبده اتقا و خشية الله دن
 محروم و بختسز کمسنه لرده کورلگان بعض رغبتلى حرکتلر و فائده لى
 معاملهلر و يخشى سوزلر اثرلر آنک طبعنده استقامت قلبنده حکمت
 بولدفندن دگلدر، بلکه غيرلردن کوره کسب ايتدى بر هنردر.

تماسق و قارنی ایچون زیرك حیوانلارده کور لگان تعلیم و تربیه اثری فوق العاده حرکتلر، عقللارنی تعجبکه تشورولک تقلید و تصنعلر کبیدر.

۷۷ زُرْ غِبَا تَزِدُّ حَبَا حَدِيثٌ حَسَنٌ لَغَيْرِهِ رَوَاهُ الْبَزَارُ وَالطَّبْرَانِيُّ وَالْبَيْهَقِيُّ وَالْحَاكِمُ وَالْخَطِيبُ وَغَيْرُهُمْ.
ترجمه: سیرك زیارت قبل، دوستلق آرتدر رسك.

شرح و ایضاح:

حدیث کوب صحابیلر آرقیلی روایت ایدلگان. هر برامی سند جهتینچه قوتلی بولمسه لارده مجموعینی تو بلاغاج حسن درجه سینیه ایر شه. اکثر طرق ابو هریره آرئیلیدر. آغا: «کیچه فایده ایدك» دیولدكده، «دوستلار مدن بعضلارینی زیارت ایتدم» دیگاج رسول الله صلی الله علیه وسلم مذکور سوزنی ایتکان. «چاقرمی کشیگه کوب بارمه سیره گرک بار، قدر لیرك بولور سك» دیمکدر. حدیث، جیش باروب محبت آرتدرو یواننده دگل، بلکه سیرهك کور نوب تانسو قلانوب دوستلق آرتدرو یولندهدر.

کشیگه کوب بارو ملال کلتورهدر شو نلقدن محبت کیموته، طویدره. کشی اوز عرضینی، اوز قدرینی ساقلا رغه تیوش، اوزین اوزی قدر سن ایتماسکه تیوشدر.

بعضلر: اقلل زیارتك الصديق * تكون كالثوب استجده. وأمل شيء لامرء * ان لا يزال يراك، عنده شاعر حکیم ابن درید: عليك باغباب الزيارة انها * اذا كثرت كانت الى الهجر مسلکا * فاني رأيت الغيث يسأم دايبا * ويسأل بالأيدي اذا هو امسكا.

لكن سیرهك، سیرهك الوغلارنی و دوستلارنی زیارت ایتمك، باروب کورمك و کور نمك تیوشدر. بعض کمسنه لر نك زیارتند.

علمی، اخلاقی، دینی استفاده ایدله، بعضلرندن دنیاوی و حیاتی استفاده بولا. علی کل حال خلق بر برینی انو توب تاشلاشماس ایچون گاه چاقر مایده بار شو، کور شو تیوشلیدر.

خصوصا چیتدن کلگان آدلرنی کور مک و تانو شمع، ممکن ایسه بخشی دوستلاشمق و آنک اسبابینه یابشمق تیوشدر. استفاده ایدلورلک آدم بولسه، دینی و علمی استفاده ایچون غنیمت بلمک لازمدر.

باش زیارت کم و وظیفه سی،

چیتدن کلگان وقایتقان مسافر حقنده اسلام و شرق عادتی، رلی خلق مسافرنی زیارت ایتودر. عربلر «القادم یزار» دیلر. نونک ترکیلر آلتی یشار سفردن قایتسه، آلتمش یشار کور شه بارسون» دیگانلر.

عرب و فرس و ترکستان، مملکتلرنده الکن قاعده شولدر شهرلرینه برچیت مسافر و قوناق کلسه، یاکه اوزلرندن براگوسی سفردن قایتسه بلش، تانشلاری، و باشقه لارده باروب کور شه لر. احوالینی سوراشوب کورگان ایشکانندن و بلگانندن استفاده ایده لر. ویرلی احوالدن آنی خبردار ایتهلر. وهم شرق قیلرده خصوصاً عرب و مطلق اسلامده عاده حسنه بولغان مهمان دوستلق اقتضاسنیچه، مسافرنک شرفینه هر کم اوز حالنجه ضیافت ترتیب ایته، و شونک سایه سنده بر بریله الفت و دوستلق آرتدیره لار. و مسافرنک ده خیر دعاسینی و حسن توجهینی قرانه لار.

صوگره مرؤت اقتضاسی: زیارت ایدلمش کمسنه زائرلرینه اعاده زیارت قیلو، آنلارنی باروب کورو، اقل المراتب - وقتی مساعد دکل ایسه - قابقا و ایشکندن کلدکینی بلدروب اوتو تیوشدر. غرب خلقی ایسه (آوروپا خلقی) بوبابلارده فسقه راق معامله

ايدەلەر. آنالار دە مەيشت آغىر، اشغال كوپ، فرصت بىك آز،
مدنيت يوكارى چىكسىز، شونلقدن آنالار دە فرصتلى مصاحبه لەر،
بىر بىر يە قوناق ايدىلار، شىرقەدە گى كى مسافىرنىڭ حقوق و آدابىنى رعا-
يەلر آزاراق بولادىر. آلايدە ايسىتەگان وتيوشلى تابقان آدملىرىنە
غالبا مسافر اوزى كورشە، يوروب صوگىرە يىرلىرىدىن اعادە
زىيارت و حسن مقابله كورەدر، و قوناق ايتو بولسە مجتمە بولە-
راق بىر احترام كورساتو بولا.

خلاصة: هر يىرنىڭ تحملىنە و مەيشتلىرىنىڭ اقتضاسىنە كورە
تحصيل معرفت و تقويە الفت و مودت اىچون زىيارت ايدىشو
قبول ايدىلمش بىر عادە حسنە و بىر قاعدە نافعەدر.

زىيارتنىڭ روشى:

بىر آدم دوستىنە كىلدە اوزىنى، وكىلىنى باىر بىر كرو اىچون
اذن سورامق تىوشىدر. اسلام و غىر دە قاعدە عامە اشبودىر. بىلدىر و
واذن سوراو هر يىرنىڭ عادىتىنە و مناسب روشىنە كورە تىوشىدر.
طشقار يىدن تاوش ايشىدلورلىك بولغاندە، سلام صوگىندە، فلانغە
كرىگە اذن بارمو دىمىك ايك سادە و طبعى روشىدر. ايشىدلورلىك
بولمغاندە بواىقە كم ايدىكىنى آچىق بىلدىر و بىر اذن سورامق تىوشىدر.
قاپو آچىلو بىرلە باصوب كرىمىك تىوش دىلدىر. بلكە آچىق
اذن بىرلونى كورنىمىك لازمدىر، بو بابدە خلق بىك تىرىپە سىز و جزئى
آدابىنى دە رعايە ايتو جان دىلدىر.

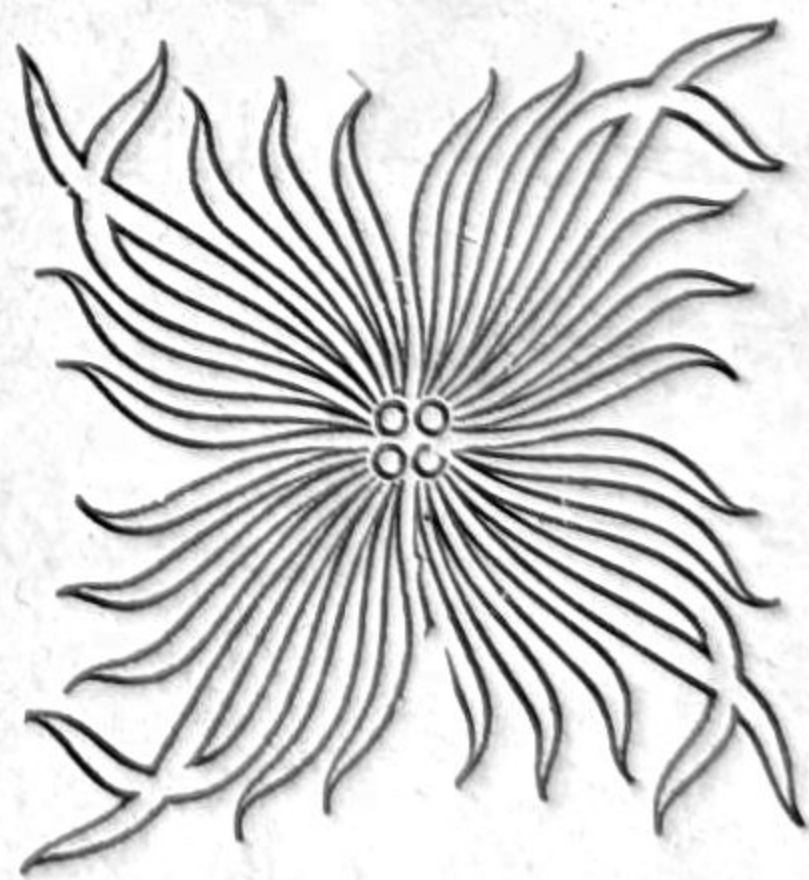
اوزلىرىدىن: بىر اول ماسى، بىر كىشى، بىر شاگردنىڭ، اسمىنى ايتما-
يىنچە اوزىنە گىنە معلوم بولغان فامىلىيەسىنى ايتوى، ياكە خواجه چىقسون
وما اشبه ذلك تىوشسىز تىوشىلەر، تىوشسىز بىيانلىرى كوپ بولا.

بابده ايك فائدهلى روش: شخصينى بلدرر لك نامينى يازغان كو چك
كاغذ (كارت ويزيت) ساقلاب شونك آر قىلى اذن آلمقدر.

آداب زيارتن برسى: مزورنك (زيارت ايدلمش كمنه
نك) وقتى بولمادقندن ياكه باشقه سببدن زائرني قبول ايتمه آلماسه
تكرار صوراب يوداتماي و آچيغلانماي قايتوب كىتمك تيوشدر.
چونكه كشيده تورلى حاللر بولا، هر وقت هر كشينى قبول ايتو،
وقتيني آغا باغشلاو ممكن بولماي، بناء عليه قبول ايدلمدكده تربيه
سزلك اثرى اوله راق خاطرى قالوب كينه له نوب كىتمك تيوش
دگلدن. بلكه حاجتى بولسه ايكنچى وقت كوتمك لازمدن.

بو بابده قرآن و حديث كافى درجه آداب كورستكان و اخلاق
كتابلرى تامنجه شرح و ايصاح ايتكانلر. بو ادبلرنك بايتاقينى اهل
غرب تجربه ايتكانلر و عادت ميدانينه چيقارغانلار.

ملا العالمجان البارودى.

اخلاقدن برسبق

الفت مدارا، دوست وقرداشچه تركلك جانغه راحت، امیدلر گه قوت بیره. دوستلق هم فرداشلق، الفت هم مدرادن، كله چك ایچون جانلرنی راحتلندر رداى امیدلر گه کیلونه. انسان، اوز حقوقن ساقلاو ایچون طبیعتی تیلاونچه بوصفتلرنی رعایه قیلونی نیتدر تیوشلی تابسه، عمومی حقوقنی ساقلاو یولنده اسلامنک تعلیماتی ده بوصفتلرنی رعایه نی شولدر جه ده تیوشلی کوره وشوگاتوصیه ایده. درست بعض بر کمسنه لر اوزنده یر تقچلق جبارلك صفتلرن ساقلی شونی بر الوغلق تانوغان کبی، حتی مقصودلرینک اوتالوونده شونلر برله ازلی، اوز غرضلری ایچون بشقلرینک حقوقی آیاقی آستنده تابتالونی بر نرسه گه سانامی، اول، دین قرداشلری آلدنده برار معنوی عجز برله اعترافنی، بایاغی الوغلق وتأله صفتلرینه کمچیلک کتورگان در حده سانمی. آنک، اوز قاشنده هر بلومی توغری، هر فکری صوابقنده تو گل، بلکه حق دیب اعتراف قیلور غه تیوش کورساتیله بوندای دعواچیلرینک هر قایوسینک دعوالرینه دین توسی بیرر گه طریشولرینک ثمره سی: آنلر مخالفلرن دین ده اتهام برله قورقتمق نی هر قایچان بر نیچی قورال ایتوب طوتالر. لکن موندای کیدشلر هر قایوسی اسلام تعلیماتینه قارشو کیلگانلکدن، آندای کشیلرنی اوز کیفلری ایچون شریعت که غلو قیلوچیلردن حسابلار غه تیوشلی. ایکنیچی طرفدن قاراغانده آندای کیدشلر طبیعت آغومینه ده قارشو کیلو بو لغانلقدن، اول یولنی طوتوچیلر، اهل تجربه قاشنده تورلی مانیا خیال گه بیرلگان بر نوع خسته لردن حسابلانوب دوالاتوغه محتاج کشیلر سانالالر.

الحاصل كرك اسلام تعليماتنيچه كرك طبيعت تلاو نيچه، انساننك
الفتلى مدار الى بولوب جنسده شلرينك يوللى فكر لورينه (*) توغرى
معامله لرينه مساعده كورستمه گى كامل سلامتگى نك علامتى بولوب،
بونك خلافده بولغان كمسنه لر اوزلرينك سلامتسز لكلرن، خسته
لكلرن اشهاد ايتوچيلردن ديب تانيلور غه تيوشايدر. كرك دنيوى
كرك اخروى بر خدمت قیلونى اميد ايتكاننده الفت و مدارا قیلوشماق
ايچون ملت آیور ملغى نكده ضررى يوقدر. بلكه الفتلى مدارالى
معامله لر اسلامك عمومى مصلحتلردن تانولوب قبول ايدلمشدر.
الله كريم، ممتحنه سور سنده سكر نچى آيه كريمه ده بزلرگه بشقه ملتار
بر لهده الفت و مدارا قیلور غه كيك لك بيره، وشولوق عمومى
مصلحتلرنى ساقلاو يوزندن، صوغقى آيه كريمه ده نيچك مدارا
والفت قیلور غه كر كلگىنى بيان ايدهدر.

نصرانيت ياكه اسلاميت نك، شيعه ياكه اهل سنت نك آخرت لرينه
ايرشير ايچون قاعده ايتوب طوتقان تورلى تورلى دنيوى
تعليملرى يوق. هر قايسينك تعليملرينك نيگزنده «عدالت» بر نچى
مقصود ايدلگان. نتيجه سنده قايدده عدالت فلاگى قولده طوتلسه،
شونده الفت مداراده، دوستلى فرداشلىق ده ميدانغه چغه كياگان. ديمك
انساننك الفت مدارا قیلا بلماوى ياكه قیلور غه تلاماوى بتون دين لرنك
تعليم نيگزينه صالحان عدالت قانونن رعايه ايتماودن بشقه بر نرسده
توگلدن.

دنياده الفت و مدارا ايچون دين و ملت آیورم لغى نكده
ضررى يوق ديگان ايدم. چونكه دين، ازلى حقيقت اور ننده غى

[•] بزنگچه يولسز فكرلرنى سويله رگه ده مساعده قیلور غه يول قويار غه تيوشلى
مگر آنى يولنجه محاكمه ايدوب خطا يكانىنى كورستورگه كرك بولادر تلاحق
افكار بر له صوابه ايرشير ايچون هر بر فكر لرنك اور تاغه قويلووى لازمدر
مصادمه افكار بولماسه بارقه حقيقت ظهور ايتمز.

بوندای کیدش لر و تورلی آڭلورنی ابن مسعود حضر تدرندن
 روایت ایدلگانچه (ان القرآن نزل منه آی قدمضی تاویلهن قبل
 ان ينزلن ومنه آی وقع تاویلهن علی عهد رسول الله صلی الله علیه
 وسلم ومنه آی وقع تاویلهن بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم
 یسیر ومنه آی يقع تاویلهن فی آخر الزمان الخ حدیثی مفادینچه (هذا
 من فضل ربی» دیب قارشو تبریک ایتمک البتہ انصاف بولور،
 بونک خلاقی الله کریمک فضل ورحمتینی چیکلار گه قالقیشو بولور.
 شولایده ایگی دو نرغه محتاج بولغان کشیلر بوتوغریده تورلی
 اسم لر برله فحقروب چغوب، توغری بارشقه دلیلسز غولورن
 کور گازوب، تاغن برقات اوز لرینک خسته لکلرن کورستوب
 قویه لر. اول بیچاره لر اوز فکر لرینه چیکسن حریت بیرونی،
 بشقه لرینک فکر لرینی باغلاب اوستلرنده کیفارنچه اوستونلک قیلونی،
 آنلرنک فکر، عقل حتی اعتقاد لرینه چه استدلکارنچه تصرف قیلوب
 «یعنی آنلرنی انسانلقدن چغاروب» اوز لرینه محکوم و معنوی
 براسیر اورنده طوتونی سویگان کشیلردر. لکن الله تعالی هر
 انسانغه عقل و فکر احسان ایدوب اوز عقلی برله اویلارغه بیوروب
 تورغانده، اسلام شریعتی باشقه ملت لر برله ده الفت ومدار ایلورغه
 ایرکنچیلک بیر گانده، بز اوز عقل مز برله، قانونلرنی چغارو چی سینه
 قاراب توگل، بلکه قانوننک سعادت که وسیله بولو، و آندن استفاده
 یولن و آنک افاده سن اولچار گه کور بولور. شونک کبی اسلام
 شریعت مطهره سنده گی تعلیملرده آندن معنا آڭلاب سویلاوچینک
 شخصینه قاراب توگل، بلکه شول تعلیماتده اطر افلیچه عقل و فکر
 یورنوب توشنگاچ، الله تعالی استه گان بنده سینه فضلینی ایرشدر وینی
 اعتراف برله اولچاب (یؤتیه من یشاء) آیه کریمه سینه کامل ایمان
 کترر گه تیوشدر. بو خریستیان، تکی شیعی، آنیسی رافضی بونسی

وھابى دىب لقب قو يولر نى قو يارغە وقت در، الفت و مدار اشول چاغندە غنە
 تابولوب، چن عدالتدە شونندە غنە ظاهر بولور. كرك عكس
 الحركة گە (آرتقە تابا) كرك ترقى گە (آلغە تابا) خدمت ايدو چينك
 تأثيرى، آنك، عرفتى هم نفوذى بىرلە نيقدر مناسبت طوتسە، محيطنك دە
 شول نسبتدە زور كروشى باردىر. بىزنىك تاتارلق دنيا سندنە بىر آز
 ترقى طرفدارى بولسە دە، كوبرك اورنلر مزىدە عكس الحركة گە ايركن
 يول قويغان جھالت دورى همان دوام ايدە در. شونك ثمرە سيدر،
 كە عكس ترقى چيلرنك آز غنە حركتلر يىدە سوزلر يىنە كيك زمين
 حاضر لگانندە، اليكى الفت، مدارا، دوستلق قرداشلق اوگرە تو چيلرنك
 بىك جدى خدمتلر يىدە كوبر وقت اثر سىز قالماق دە در. طبيعى دە! بىزگە
 مدرسە دە وقت عدمى علە گە محتاج تو گل دىب القايتكانلر ايدى.
 شونك ايچون سلبى ياقدن تأثير كورستورگە آتابابا زمانن بىر مرتبە
 خاطر گە تشر و يتە در. لکن شونداى خدمت كورستو چيلرنك اماملر
 بولو و يىنە تأسف قيلماسقە ممكن تو گل. آخوند مسعودى.

وعظ ونصیحت مسئلەسى

باشى ۱۲ نچى سانندە

موعظەلر. ايك اثرلى موعظە قرآن كريم واحاديث شريفە
 صوگرە اصحاب كرام وسلفلرنك اثرلرى، بونلردن صوگ
 حكيملرنك حكمتلى سوزلرى بولادر. واعظلرغە اشبو مبارك
 سوزلر بىرلە، بونلردن آلىنوب ترتيب قيلنغان معتبر كتابلردن وعظ
 سويلەمك لازمدر. يوقار يىدە ايتولگانچە وعظ، دىنى تعليم بولدقندن،
 دىن اسمندن سويلانگان سوزلر، حالص اسلام تعليماتى بولونك

تيوشلگنده شېبهه قیلو چی بولماسه کړک. وعظ تگللو چیلر منبر و محرابلرن
سویلانگان سوزلرنی، دین دیب تلقی ایتدکلرندن، بو اورنلر ده دین گه
خلاف یالغش تعلیملرن احتیاط قیلونک لزومی هر عاقل غه معلوم
مسئله.

الله تعالی رسولی محمد علیه الصلاة والسلام گه (وعظهم وقل لهم
قولاً بلیغاً) دیه خطاب ایدر. «آنلر غه کو گللرینه کر راک بلیغ اثرلی
سوزلر برله وعظ قیلغل، دیمک. ینه ایکنچی آیه کریمه ده (ادع الی
سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة وجاد لهم بالتي هي احسن)
دیپ بیور مدر. «ربک نك یولینه حکمت، کور کام موعظه، کور کام
مجادله اوزره، دعوت قیلغل» دیمک. رسول الله غه کور ستلگان
اشبو قرآن یولی هر بر واعظ غه دستور العمل بولور غه تیوشلی.
بلیغ، اثرلی سوزلر شول یوقاریده ایتولگان قرآن کریم، احادیث
شریقه و آثار سلف بولادر. بومبارک سوزلرنی اثرلی روشده
سویله رایچون، واعظده صاف قلب، لسان استعداد بولمق (سوزنی
اوستا، آحق آخلاتوب سویله رداى استعداد بولمق) لاز مدر.
سوز اصلنده نیقدر عالی بولسه ده ایکی تورلی آغز دن سویله نگانده
ایکی تورلی تأثیری بولغانی تجرب به برله معلوم. ینه صوغنی آیه کریمه ده
کور ستلگانچه وعظنک مذکور درجه لرینی مخاطبلر غه قاراب
رعایه ایتمک واعظنک وظیفه سی بولور.

وعظ تگللو چیده بولور غه تیوشلی صفتلر: قور قوچان کوکلی
اویلاوچان عقلی بولوکبی صفتلر در. شول صفتلر تابولغان کشی گه گنه
وعظ اثر قیلور. وعظ، یالغوز تذکیر (ایدگو عمللرنک صوغنی خیر،
نچار عمللرنک صوغنی یمان بولاچاغن یادقه تشرودر) بو ایسه
وعظ تگللو چیده مذکور صفتلر بولغانده غنه ممکن بولور.

وعظده نیندای کتابلر قوللانورغه تیوشلی. بوتوغروده عالمجان حضرت الدین والادب نك ۳ نچی مجلد ۱۸ نچی ساننده، باشلاب اشبو کتابلر نی کورسته در: مندری نك الترغیب والترهیب، نووی نك ریاض الصالحین، بو کتابلر اشانچلی اعتبارلی فائده لی غنیمت کتابلر؛ دیدر. ینه: ایسکیدن بیرو دستور الوعظ بولوب کیلگان همیشه دستور بولورغه لایق تنبیه الغافلین کتابی مصنفی فقیه، واعظ وزاهد الوغ امام، لکن علم حدیثده مشهور محدثلر درجه سنده بولمادقدن، کتابنده ضعیف، سیرک موضوع حدیثلرده مندرج بولوب شونلقدن بر آرتحری وانتخابغه احتیاجلی، قوت القلوب، احیاء علوم الدین کتابلری تصوفی و اخلاقی بیک گوزل کتابلر، واعظغه معلومات حاصل قیلور ایچون بیک فائده لی، لکن مسجد و عظمی ایچون بر آزانتخابغه احتیاج واقع بولادر. دیب ایتهدر. عالمجان حضرتنك بو مقاله سنده واعظلر ایچون کر کلی مهم معلومات کوبدر.

کوب زماندن بیرلی بزده بیک مبدول روشده استعمال ایدلوب کیلگان درة الناصحین کتابنده موضوع حدیثلر، اسرائیلی حکایه خرافه لر کوب بولغانلقدن شول کوینچه و عظم کتابی بولورغه لایق تو گلدر. ینه امام غزالی مشکاة الانوار ینه بشقه، بزده مشهور بولغان مشکاة الانوار، دقایق الاخبار، زبده المجالس، حیاة القلوب، اعرجیه کبی کتابلرده درة الناصحین عیار نده در. بو کتابلرده عقلغه صغمغان غریب مسئله لر نك برر نمونه سیننی کورستوب کیتمک تیوشسز اش بولماسه کرک. اصل عبارله لرینی تحت الخط درج ایدله در. درة الناصحینده خلقت عالمنی بو کیفیتده تصویر ایدلمش:

گویا «الله تعالی یر کو کلرنی یاراتمقنی اراده قیلدقده، بونلردن ئلله نیچه الوش زورلقده بریشیل جوهر خلق ایدوب آگاهیتله نظر ایتمش، جوهر بونظر قارشو سنده در حال اروب صوبولمش،

صو گره الله تعالی صوغه نظر قیلد قده، صو قور قور و نندن تتر ر گه باشلامش، بو حال قیامتگه چه دوام ایده چك ایمش «صولر نك حرکتی طو لقتلر نك سببی بوندن آگلا شلسه كرك» بو وقتده صو کوتار یلوب اوستنده كوك بک طومان حاصل بولوب، طومانندن كوك كو بکدن بر خلق ایدلمش. قصه چی بونك بر له کفایه لنسه آر توق عجب طویلماز ایدی. آخری بار.

تربیه و تعلیم

مفتی محمد عبده حضر تلر نك تو نسنده و قتمده سویله دیکی خطبه سی.

علم و تعلیم اسلامی حقنده درس عمومی

باشی ۷ نچی سئنده

اصمعیلین: مسلم ابن الولید و ابونواس لرنك قایوسی شاعر لکده آرتوغراق دیب صور اغاچ: ابونواس دیب جواب بیرگان. فرداشك ابو عبید، مسلم آرتوغراق دیب ایتکان دیگاچ: ابو عبید شعر نی نقل ایتو چی گنه، شعر نی اشله ب کور مگان مشقن طاتو مغان شونك ایچون حکم بولور غه لایق تو گل دیگان. بو، درست سوز. چونکه بر اشناك مشقن طاتو مغان کشی شول اشنی بله آلمیدر. علم معانی نك اصطلاحلرن بلگان شاکرد، تفسیر کتابلرینه مثلا کشاف گه نظر ایدوب قر آنك بلاغینی ز مخشری ایتکان رو شده بله در، شونك بر له قر آنك بلاغتن بلگان بولادر دیمک، حاصلسن سوز در. چونکه قر آنك بلاغتن بلور گه بو قدر لی معرفت کافی بولسه علم معانی نی تحصیلغه حاجتده قالماز، بلکه قر آن معجزه چونکه آنی کشاف ایسه سی معجزه دیب ایتکان دیمک یتهر ایدی ده، بشقه

فائده ليرك فنلرنى تحصيلغە كرىشو تىوش بولور ايدى. لکن بو اش معقول تو گل.

بعضلر: بوسوزلر مخاطبلرنىڭ احوالن پىخشى آڭلامغاندىن جزا فاسويلىنگان خطبه گنه ديب ايتە قالسىلر: درست موندەغى احوالنك تفاصيلندىن معلوماتم يوق. مع هذا بوشهرده بولغان وقتىنى علما وفضلاصحتلرى براه اوتكار دكمدن احوالدىن اجمالى بر آز معلومات حاصل قىلدىم شول سببىدىن حالنك اقتضاسينه موافق بر خطبه سويله مك كو گليمه كىلدى. سويله گان سوزلرمنى بعضلر استحسنان قىلور لرديه ظن ايتە من. بو ايسه سوزلر منك حالنك اقتضاسينه موافق بولوروى ايچون يتەر لكدر.

اصطلاحى معنالرده تورلى نظرلر كوب بحثلر سببلى اشلر بىك چوالچقلى بولغان، علمدىن مطلوب، غرض بتونلاى اوزگاروب باشمىز غه عقل و فكر لرمز گه اينگان معنوى بر خسته لكگه ايلانگان بو حال بزنى علمدىن مطلوب بولغان غايه دن بتونلاى ايكنچى طرفقه يونالدىرگان. شونك ايچون تعليم يولى اصلاح قىلنوب مطلوب غايه گه اير شتر رداى ينگل بولور غه لازم، اگر علم اوگره نو يوللرى موندای اونغايسز چوالچقلردن تازارتىلوب يىڭلا يتولسه مثلاً علم بلاغت شاكر دینه اوچ يلده بو علمنك غايه سينه اير شو ممكن بولور. شولا يوق علم نحو غايه سينه اير شير گه ده شول قدرلى مدت كافى بولور، بو يول برله مثلاً اوچ يىل مدتى علم بلاغت تحصيلنده دوام قىلغان شاكر د، فصیح بليغ (سوزنى آچق آڭلاتوب اوستاسويلاوچى)، بلاغتنك درجه لرن بولوچى، قرآننك معجزه لگن آڭلاوچى، سلفلرنك سوزلرن درست فهم ايدوب دنيا و آخرتینى اصلاحده سوزلرندىن فائده لنوچى بولوب يتشه چكدر.

الحاصل علوم عربيه ده غايه: عربلرنك سليقه برله ايرشدكلرى
 درجه گه، تعلم (اوگره نو) برله ايريشودر. بو ايسه يوقار يده كورستلگان
 يول برله تعلم قيلغانده حاصل بولاچقدر.
 ينه على الاطلاق تعليمده اعتبار قيلورغه لازم اش: استاذ، نظر
 و فكر باينى شاگردگه آچق قيلسون، اوز فكرى برله آڭلارلق
 مسئلهلرنى آلدينه قويسون. مثلا علمدن برقاعدهنى بيان ايتكاج
 شول قاعدهنى جزئياتينه تطبيق عملينى شاگردگه تابشروب مستقلا فكرينى
 يورتورگه عادتلندرسون. اگر در سده هر بر ايتوله چك سوزلرنى
 استاذ اوز يگينه سويلاپ، شول سوزلرنى تڭلاب توررغه غنه، استاذ
 فكرينه گنه باغلانوررغه عادتلندرسه بو وقت شاگردنك فكرى استاذفكرينه
 ايارو دائرهمسندن اوتمز، اوز فكرى برله علمى بر مسئلهنى تحقيق
 ومحاكمه قىلا آماز. «بو ايسه شاگردنك طبيعى استعدادن بزو، فكرينك
 استقلالن بزو وضعيفلاندر و بولدقندن غايت ضرر ليدر» شونك
 ايچون استاذ شاگردنك فكرن هميشه اشله توب، فكرنك خطالرينى،
 صوابه ايريشو يوللارنى بلدررگه كرك. استاذ حضورنده درسدن
 اصل مطلوب بولغان نرسه بؤدر. بونك برله خطا و صوابنى تمميز
 ملكهسى حاصل بولادر.

استعدادقدرلى، علمده كمالنك غايه سينه ايريشو بونسى مدرسهدن
 آيورلغاج شاگردنك اوز اجتهادينه تابشولغان وظيفه در.
 هر اشده بشقه كشى فكرينه اياروب يورونك، اوز فكرنك برله
 اشنى آڭلاودن مانع بولوروى محسوسات (كوزگه كورنوب
 تورغان نرسه لر) جمله سندن در، بو شهرگه كيلگاج سيدخليل برله
 تيمر يول موقفينه باروب كيلوب يوريدر ايدم. بر كون يالغوزم
 باروررغه چغوب بر آز بارغاج بو، موقف يولى توگل ديديلرده

ايكنچى يولغە كروب بايتاق باردىم. موقفگە دە باروب يتوب بولمى
يولنىڭ تورلىگىدىن كىرى منزلگە قايتىۋىدە. مشكلگە قالدى. بالضرورة،
پروچى لردن موقفنىڭ يولنى صورادم، منزىمە قاراغاندەدە يراق لغن
بلدردىلر. صوگرە بورولوب منزىمە قايتوب برساعت تورغاچ يىنەدن
موقفغە بارورغە چقدم. بودفعە يولنى تاپوب موقفگە ياقنلاشقاق
بر آز شېھەلنوب براوزوچى دن صوراب شېھەمى دفع ايتدم. ايمدى
بوندىن صوك بو يولده آداشو احتمال قالمادى. بس آداشودن
ساقلانو، فى الحقيقه بالغوز عقلنى اشلەتو، مرشدلردن استعانه قىلو برله
حاصل بولادر. آخرى بار.

علم و كتاب حقنדה

[باشى ۱۰ و ۱۳ نېچى سانلاردا.]

بو كتاب، اولوغ و كچك صحيفه لرگە آيرلادر، بونىڭ بيوك
صحيفه لرى: مثلا، انسان، حيوان، نبات، معدن. كچكلرى: مثلا هر
بر شخص، هر بر جزئى حادثه، هر بر ياپراق وغيرلر كىي. نىك
شيخ سعدى بيورادر: برك درختان سبزدر نظر هوشيار، هر
ورقى دفترىست معرفه كردكار (۱) بو ايكى نوعنىڭ آراسنده، بيوكلرىنىڭ
اوستونده، كچكلرىنىڭ آستنده بيوكلرندان بيوك كچكلرندن كچك
صانسر تورلو كتابلار و صحيفه لر باردر كه نوعلرىن شخصلرىن
الله تعالى دن غير هيچ كىمنىڭ بلووين عقل او يلى آلميدر. نىك الله تعالى

[۱] باشل آغاچلارنىڭ هر ياپراغى عقلنى كشى قاطندا الله تعالى نى

طائرغا بر كتابدر دىمك.

قرآن کریمندہ ایتہدر: قل لو كان البحر مدادا لكلمات ربي لنفد البحر قبل ان تنفذ كلمات ربي ولو جئنا بمثله مددا. (۲)

قرآن انجیل تورات وغیر کتب مقدسہ او شہو کتابدن اللہ اسمینہ او قولغان علملردر کہ آنلارنی انسانلارنک اللہ تعالیٰ گہ نسبتلرین آکلاوده ورغایہده موکارچه کیلکانلرندان ایک عالی ایک صفی ایک مصطفی لاری = پیغمبرلر بزگہ اللہ اسمندن او قولغانلاردر. تاک اللہ تعالیٰ بیورادر: اقرء باسم ربك الذي خلق الانسان من علق الآية. بو کتابدن چن علمنی استنباط ایتمک او چون، نہایہ تقوی، چن چن اعتبار، کامل تجربہ ایک درست محاکمہ لازمدر. بو خاصیتلر شوندی صفتلاردر کہ بونلاردن حتی برام برامینہ گنہ مظهر بولغان ذاتلار انسانلار آراسندہ فوق العادة = خارق العادة ظواہر بولب کورنہلر. بو صفتلارنک ہر قایوسندہ نقصان بولو ہر وقتہ بیک یاقن طورادر. مسئلہ یاخشی آگلا نسون ایچون برار مثال سویلیک: کیچہ گنہ بولغان بر حادثہنک اوستونده بولغان اوچ کشیدن حادثہ حقندہ چن علم آلمافچی بولب اوچنک برسندان سوراسہ کز برنجی سی حادثہنی کما ینبغی نقلینہده قادر بولا آلمیدر. ایکنچی سی تماما کما ینبغی نقطہ بنقطہ درست ایتدروب بر نرسہ آرتدرمی کیمتی بیان ایتہ آادر.

اوچنچی سی اوز طرفندن کوب نرسہلر آرتدروب کیمتب بیان ایتہدر. بو، کمال اعتبار، صحیح محاکمہ بونلارنک برسندہ گنہ بولووندان کیلہدر.

ینہ بر مثال: وی نک اویندن شوشی دقیقهده گنہ قوین ساعتی بوغالدی، ولی قاراسہ حاضرگنہ اویدن ایشکنی آچب بر کشی چغب

(۲) «اللہنک کتابن بازار اوچون دیکگزار قدرلی قارا صرف ایدلسہده،

بازلب بتما یاچکدر» دیمک.

کیتدی. آرتندانوق یوگروب چقسا قابقا تو بندە مجھول بر کشینی کوردی، ولی بودقیقەدە اویدان چقغان بولو احتمالی بولغان هیچ بر کشینی قاراب قارابدە کورە آلمانغا بوشکی نك ساعت قاراغی بولو وندە شېھەسی بر دە قالمی پالیتسەغا طوطوب یبارەدر. حال بوکە ساعت قاراغی ایشمی ایکاندە چقغاندوق قابقا آرطینا قاجب ولی گە کور نمی قالغان.

بو کبی اعتبار لارنك نقصانندن، محاکمە لرنك خطاسندان، تجربە لرنك یتیشسز لگندن حتی صانسر اجتهادلار بعدندە استنباط اولنغان علم لرنك چن علم بولماغانلاری دنیانی طولدروب بتون بنی بشرنك «کالفر اش المبتوث» حیران بولب قالولارینا سبب بولغاندر.

مثلاً: عناصر اربعه (آب، آتش، باد، خاک) نك بسیط بولماغی شرق و غرب علماسی نك اتقاقی بلان نیچە مک یلر علم بولب طورغان یعنی علم دیب آطالغان اما صوگ زمان علماسی بونلاردان هر برینك حتی حتی صونك هو انك ئلله نیچە شار جزدن مرکب بولوین اثبات ایتب بو قضیه نك علم تو گلگین میدانغا قویدیلار. اش شولای بولغاچ علم حاصل ایتو اینه برله قویوقازب صو چغار و دن چیتن اش بولو وندە اصلاً شېھە قالمیدر. هر کم نك علم دعواسندە بولو وینك تیشسز لگیدە بلنمی قالمیدر. علمانك ورثة الانبیا بولو وینك درستلگی دە آکلانمی قالمیدر. اهل علم نك دنیا و آخرە مسعود بولو ویدا طبیعی بر سوز بولب چغادر. یوقسە فینیکە حرفلری (۱) بلەن یازلغان بر کتابنی اوقی یازا بلو یا که عربچە فارسیچە روسیچە سوز لرنی ترجمە ایتە بلو، یا که کتابدان مصنف نك مرادین آگلی بلو بلانگنە کشی اهل علم بولمیدر.

(۱) فینیکە حرفلری دییوم نك سببی؛ چونکه غربی یازولارنك اصلی بالذات یا بالواسطه فینیکە حرفلریدر.

اول اوزين اوزى آلداب غافل بولب قالا كورمه سون. بو قدرلى
 يانمزدن علم آطالغان نهر سه لر نك بار يده علم بولما غانلق شايد
 آخالانغان بولسه كرك. بو بابده ينه تفصيللى معلومات آلاسى كىلگان
 كشى بز نك «مقدمة العلوم» اسمنده كى كچك بر كتابمزه مر اجعت
 ايتسون، نچكه اعتبار و صحيح محاكمه بلهن مطالعه ايتسه شايد مسئله
 آچق معلوم بولسه كرك.

احمدجان مصطفى

عرب تلى هم معلقات عشر اصحابى

[۱-۱۲ نچى مجله لردن ما بعد]

تر كىبده بلاغت

بلاغت كتابلار نده بولغان مثاللر گه كوز صالح ساق كورمه بنر،
 كه كوبسى كرك تشر، كرك شعر بولسون جاهلینده سويله نمش لردر،
 يعنى جاهلى عربلر نك سوز لرى بليغ بولوب حاضر دهده شولار
 بلهن استشهاد ايتلمكده در. چونكه آلا رنك تللرى اجنيلر گه قاتناشماو
 سيبلى بيك صاف اوزلر يده حشو سوز آراسينه معناسز سوزلر قسترو ب
 سويلودن ساقلا نالر، سوزلر نده مدنيت زماننده زينتدن سانالغان
 بديع، جناس، مجاز، كنايه لر بولسه ده آشده غى طوز قىلندنگنه بولا
 ايدى. درست! تشر لرى، شعر لرى آراسنده بز گه مجهول، معنى
 كىك بولغانلر يده بيك كوب، لكن مونك بز گه آگغار لماوى مجاز،
 كنايه لرنى كوب قاتشدر غانندن بولما ينيچه، بلكه بعض مفرداتنك بز گه
 مألوف سوز بولماوندن، آلا رنك اسلوبلرى بلهن تانو شلق آز
 بولغاندن نشئت ايتهدر.

خلاصہ: بلاغت بلہن سو یلہ و جاہلی عربلر دہر یا ضت۔ اویرانو۔
 او قو بلہن بولما اینچہ فطری، طبیعی بر حال ایدی. آلا رنک بعض
 بر سوزلری بلاغتمدہ سهل الممتنع دن سانالورلق بولوب صحابہ لردہ
 اوزلرینہ معاصر بولغان جاہلیلرنک سوزلری، شعرلری بلہن تمثیل
 ایتہلر ایدی. ہم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حضرتلری مشہور
 شاعرلردن طرفہ بن العبدنک:

«سَتَّبِدِي لَكَ الْاَيَّامُ مَا كُنْتَ جَاهِلًا وَيَأْتِيكَ بِالْاَخْبَارِ مَنْ لَمْ تَرَوِدِ (۱)»

شعری بلہن تمثیل ایتووی روایت ایتلہدر. (۲)

جاہلی عربلرنک حکمتلی سوزلرین، وعظملرین، هر شیدہ
 درست نظر ایتولرین بلہسی کیلگان آدمگہ «ابن عبدربہ» نک تالیفی
 بولغان «العقدُ الفريد» نک ۲ نچی جزئندہ «باب کلام الأعراب» گہ
 مراجعت ایتولری اوتنلہدر. آندہ بوتوغریدہ بسط ایتلمشدر.

شعر انشاد ایتودہ عربلرنک اسلوب ہم مذہبلری: دین اسلام
 ظهورندن صوکل عربلر براوزون قصیدہ ترتیب ایتارگہ تله سہلر
 غالباً نلک نسیب، غزل (۱) بلہن باشلاب آندن صوکلغنه آقرنلاب
 مقصدقہ شروع ایتہلر ایدی. اما جاہلی، بدوی عربلرنک اشاری
 هر وقتدہ براورندن براورنغہ کوچوب یورو بولغانلقدن آلا رنک
 کوکلرینہ اور ناشقان نرسہدہ تورلی یردہ اینگان اورنلری۔

[۱] تیزدن زمان سیغا ہیچ بلمگان، خبرک بولماغان اشلرنی اظهار
 ایتہر ہم سیغا علاقہسی بولماغان آدم کوتولمہ گان زور خبرلرنی کیتورور.
 [۲] واخرج الامام احمد بن حنبل فی مسنده بسند صحیح عن عائشة [رضی
 اللہ عنہا] قالت: وکان رسول اللہ [صلی اللہ علیہ وسلم] اذا استراب الخبر
 تمثیل بیت طرفہ: «سَتَّبِدِي لَكَ الْاَيَّامُ مَا كُنْتَ جَاهِلًا». رجال المعلقات العشر

ایسکی یورط اثر لری - یورط اور نلری، تاو لار ایدی، شو گار
 کورہ آلا بر اوزون قصیدہ ترتیب ایتار گہ کر شسہ لہر ٹلک بر
 یورط اور نلری، آندہ اینگاچ بولغان واقعہ لرنی، آندہ غی تاثر اتنی
 ذکر ایتہ لردہ آندن صو گنہ مقصد قہ شروع ایتہ لہر ایدی. مثلاً:
 مشہور امرؤ القیس دہ معلقہ منندہ: «قفانیک من ذکر ی حبیب و منزل» دیب
 نورلی اور نلری ایسکہ تو شروب باشلیدر. بو قاعدہ عمومی دیار لک
 در جہدہ، یعنی نیندیگنہ قصیدہ ترتیب ایتار گہ کر شسہ لردہ ٹلک بر
 منزلنی ذکر ایتوب باشیلر ایدی. اما ٹلک صیلق و قتلرین، لہو،
 غزلنی ذکر بلہن باشلانغان:

«مَنْ لِي بِرِدِّ الصَّبَا وَاللَّهُوِ وَالْغَزَلِ

هِيَاتَ مَافَاتٍ مِنْ أَيامِكَ الْأَوَّلِ

طَوَى الْجَدِيدَانَ مَا قَدْ كُنْتُ أَنْشُرُهُ

وَأَنْكَرْتَنِي ذَوَاتُ الْأَعْيُنِ النَّجْلِ

وَمَا تَنَى الدَّهْرُ عَزْمِي عَنْ مُهَاجِمَةِ

وَخَوْضِ مَعْمَعِمَةٍ فِي السَّهْلِ وَالْجَبَلِ (۳)

شعر لری جاہلی بولغان عنترۃ العبسی گہ نسبت ایتلہدہ اسلام
 صو گنہ بر قصہ وضع ایتوچی طرفندن موضوع بولووی او یلانادر (۴).

[۳] صیلقنی ہم نساء طائفہ سی بلہن لہو، غزل ایتکان و قتلرنی یا گادن
 کم فایتار؟ یوق! اوتکان کونلرنی، حضور لرنی بر کمدہ فایتار آلہی.
 نون بلہن کون مینم قورغان پلانار مینی جیمرہ، جیمرہ شول حالگہ کیلدم،
 کہ حاضر دلبر خاتونلر مینی تمام تانوماس بولدیلر. لکن دہر میغانی
 قدری آور لقلار کیتور سہدہ غزمینی بورا آلمادی.

[۴] تاریخ آداب اللغة العربیہ اج ۸۵ ص.

بعض وقتده دنياده و جودى بولماغان، موهوم بولغان دوستقه
 خطاب ايتوب، بعضا دوستنى ذكر ايتماينچه گنه خبرنى ايرشدر و
 اوتنوب باشلىر ايدى. مثلا: امرؤ القيس وفات بولور آلدندن
 «عسيب» تاوى قاتنده:

أَلَا أَبْلَغُ بَنِي حَجْرٍ بِنِ عَمْرٍو وَأَبْلَغُ ذَاكَ الْحَيِّ الْحَدِيدِ
 بَأْنِي قَدْ هَلَكْتُ بِأَرْضِ قَوْمٍ سَحِيقًا مِنْ دِيَارِكُمْ بَعِيدِ (۵)

بیتلرینی انشاد ایتمشدر.

بعضا واقعه بولماغان ایکی کشیکه خطاب ایتوبده باشلیر ایدى.
 عبد یغوثنک: أَلَا لَا تَلُومَانِي كَفَى اللُّومَ مَا بِيَا

فَمَا لَكُمْ فِي اللُّومِ نَفْعٌ وَلَا يَأِي

أَلَمْ تَعْلَمَا أَنَّ الْمَلَامَةَ نَفْعُهَا

قَلِيلٌ وَمَالُومِي أَخِي مِنْ شِمَالِيَا (۶)

عربلر نك شعرنى نيچك باشلاولرى حقنده موندن آرتق معلومات
 حاصل ايتەسى كيلگان آدمگه «مقدمه ابن خلدون» نك ۵۵۱ نچى
 صحيفه سینه مراجعت ايتووى اوتله در. آخرى بار.
 مدرسه محمدیه معلملردن: زكى اورازابى.

(۵) حجر بن عمرو نك بالالرينه: «مين سرنك بر كز دن يراق بولغان
 قومنك يرنده هلاك بولدم» ديگان سوزنى ايرشدر.
 (۶) موهوم بولغان ايكي كشيگه خطاب ايتوب ايتە: سز ميني شلته ايتمه كز:
 سرنك شلته كز دن باشقده مينده گي طنچسزلق يتارلك. مينم شلته لى تورغان
 عادتم يوق. صوك سزده آنك فائدهسى بيك آزلغن، بلكه ضررى كو برك
 بولوين بلميسز مى؟

اشعار

دير بليك مجموعۋە سندن

بهار (جاي)

نماستاي گل و گلشن حقيقت اوزگە عالمدر

ولى بريانده شادي عارقه بريانده مك غمدر.

چمن سبرينه چق مگر جنتى كور مكلك استر سهك

بهارك فصلى در نوروز فيروز مكرمدر.

بهارك احترامن كوزله هتك احترام ائتمه

كلك هر جامى بر جمشيد جامى، برگى بر جمدر.

حقارت چشمى ايله باقما خاكه امواب در كم

ادبله قوى قدم توپراغه هر توپراق بر آدمدر:

نظاميدر، عمر خيامدر، ملاى روميدر،

نوائى در، فضولى، سعدى، ابراهيم ادهمدر.

سنائيدر بو توپراق حافظ و خاقانى و نورس:

آياق آلتندى فر دوسى استاذ اعظمدر.

تفاخر قيلماملك و ماله مغرور اولما بازويه

اسير خاك اولان مگار چه كيك اوس، رستمدر.

عزيرم غفلت ائتمه اى كوزم دنيايه آلدانما

جهان توقر شكلى، يدى باشلى مارار قمدر.

پيغمبرلر، ولىلر، شاهلر سلطانلر اوتمش در

فجر تمش ديشلرن ايمدى سگا، كوزله دمادمدر.

جهان بردار فانيدر. فنا ايچون بقالق يوق

محبت عالمين سبر ايله چونكه بيت محكمدر.

اخوت شربتن نوش ایله کل جام محبتدن:

اخوت شربتی داغ نفاق جهله مرهمدر.

خر دمندا اول ازل، صولک دعووی عشق اخوت قیل

افندم سو دیکم! دیر لر عقل عشق غه اقدمدر.

بو سوز معلوم عقل عشق سن عشق عقل سن اولماز

کر کمز بحث، عقل عشق ایله عشق عقل ایله تو امددر.

نصیحت باده سینی «سیدزرگر» دن آل نوش ایت

شکست ایت شیشه بحثی، شکست ایت مکملک الزمدر.

سیدزرگر میر آفازاده.

زاهد! آچ کوزلرک بو صحنه دنیا یه باق

آشکار اولمش قیامت شورش و غوغایه باق

محشر کبر اعیاندر سو یله مه محشر سوزن

زمره بیچاره لرده محنت عظمایه باق.

ای شکم پرور! شکم پرور لکگدن بر صاقن

کوزله اللهک رضاسن خالق یکتایه باق

اوج ایدر عرش برینه ناله مظلوملر

ظلم بی پایان ایدن بو فرقه اعدایه باق.

جور عدوان دوندر وب دنیانی قان در یاسینه

نعش انسان ایله مال اولان صحرا یه باق.

مردوزن پیرو جوان یکسو قار شمش بر - بره

آهه باق اندوهه باق بو محشر کبرایه باق

ای «طلوعی» ختم قیل عالم بینا لر کوردر

کورمه نابینا لری مشتاق سن بینایه باق

حسینقلی طلوعی.

اول

جهالت مسلكن ترك ايت كو گل علمه هوسكار اول
 كوز آچ ياتما بو قدرى بستر جهل ايچره بيدار اول.
 ساتوب زاهدكبي دنياغه دينك ايتمه نادانلق
 اولوب غافل ايترمه حضرت حقى خبردار اول.
 كوزه نكل حال مظلومي هميشه رحمكار انه
 شراب جهل تركين قيل جهانده بر دم هوشيار اول.
 ضيالندير سراسر عالم اسلامى علميله
 عدولر چشمينه تار ايتمگه دهري سببكار اول.
 اگر چه استهسك او لسون زياده شوكت و شانك
 وطن اولادينه دائم كومكچى هم پر ستار اول.
 دواسز در ده مدتدر دوشو بدر عالم اسلام
 اوزك يارب! شفالطف ايله بودر ده مددكار اول.
 اماندر «محشرى» آلدانما جهله عقلى يوقلار نك
 حقوقك كوز له كم فاعل سك اوز فعلگده مختار اول.
 مختار محشرى،

حاضرگى صوغش بر له يوزيل الگرگى صوغش آراسن
 چاغشدر و

باشى ۷ نچى سانده

يوزيل الك كوزه تچيلك خدمتن آطلى عسكرلر اوتهدكلرى
 حالده، بوكون بو خدمتنى ويلوسپيد، او چقچلر اوتيدر، او چو چيلر
 دشمان اور نينك رسملر ينى فوتوغراف بر له آلوب اردوگاه
 كيلرهلر، بور رسملر بر له دشماننك قايو يرده بولغانى، عسكرلر ينىك

مقداری بیگل آگلانادر. یا که او چو چیلر هو اتلغرافی برله دشمان اور نینی بلدره لر، آتولغان طوبلرنک دشمانغه ایرشماوی ده او چو چیلر واسطه سیله او گره نیله در. چونکه حاضرگی طوبلر دشماننی کورمگان اور ندن یکر می او توز چاقرم مسافه دن آطیلالر، بو قدر مسافه گه آطلغان طوبلرنک دشمانغه ایریشو ایرشماوی آیر و پلانر واسطه سی برله بلنه در.

حاضرگی ملتقرده یوزیل الگرگی ملتقرغه قیاس ایدلماز، بو کونگی ملتقر بر دقیقه ده او توز - فرق یدره آنووی برله برابر ایکی چاقرملق اور نغه ایریشه در.

حاضرده گی طوبلر دن آتولغان کولله لرنک هواده یاریلوب کیته تور غانلر ندن مگلر چه کیسه کلری هر برس بش اون کشینی اولتردیکی یار الا دیغی کبی، کولله توشکان یرنده ده ایکی صاژین تیرهنلگنده چوقر یاصیدر، ایک محکم بنالرنی خراب قیلادر. بو گئا بشقه گیر مانلرنک اختراع قیلدقلری برتورلی کولله یار لغان وقتده اطرافقه بووا تور غان بر غاز ساچه در. یوزیل مقدم ناپالیون دن آلینوب بوکون مسکاوده کر میل سر اینده بو لغان طوبلر، حاضرگی گیرمانیه طوبلرینه نسبتا او یو نیچق درجه سننده در. بوکونده عسکرلر دشمان طوبلر ندن یاشر نور ایچون قرلرده ایکی اوچ آرشین چوقر لر قازوب یر آستنده اوللر شهر لر یاصیلر، گیرمانلر موندای چوقرلرنی کورک برله توگل، بلکه بو گئا مخصوص ماشینه لر برله قازیلر، بو ماشینه یاردمی برله چوقرلرنی سیمنتلر برله نغو تالر. دشماندن یاشر نور ایچون طوب ملتقرینی کوب وقتده تو تونسر بارود (داری) برله آطالر، تیر یوللری برکون ایچنده صوغش میدانینک بر یاغندن ایکنچی یاغینه نیچه فور پوس عسکرلر ایچون ارزاق و بشقه صوغش اسبابلری ایلتوب تورالر.

بر دقیقه ده یوز لب بدره آتاتورغان پولیمیت ایچون گیرمانلر
 زرھلی آفتامویلر اختراع ایدوب پولیمیتلری بولارغہ اورنا
 شدرلہلر، ملتق بدرہلری بو آفتامویلرگہ ضرر قیلا آلمیدر.
 اوچقچلر یالغوز کوزہ تچیلک خدمتن گنہ کورمای، بلکه دشمان
 عسکرینہ قلعه لرغہ (کریپوستلرگہ) یادر اوانا تورغان بومبالر
 ارغتالر.

موندای قوراللر اشلاب تورغاندہ صوغشده غی عسکر نک
 باطر لغینہ قوتینہ اہمیت بولمغان کبی اولمدن قوطیلو ننگدہ چارہ سی
 تابولمیدر. یکر می چاقرمدن طوب آطولادر. کوتمگان یردن
 طوب کوللہ سی یا کہ ہو ابو مباسی کیلوب توشہ در.

دیگکز محاربہ لری نک قورقنچی دہ حاضر دہ بیک الوغدر.
 بلکہن کریمہ لری اورنہ پاربرلہ یوری تورغان زرھلی
 کویمہ لر، کریسیرلر دیردا نوطلر میدانغہ چغوب هر کوللاسی
 یکر می چاقرمدن آطولادر. ایکی اوچ قاتلی زور، زرھلی کویمہ لر
 اچندہ گی مگلاب کشی سی برلہ، برصو آستی قایغینک آتقان میناسی
 برلہ دیگکز آستینہ کیتہ در. نيقدر باطرلق، نيقدر فوت، نيقدر
 وظیفہ دہ صداقت (اشدہ توغریلق طر شلق) بوگا قارشى طور ا
 آلمیدر. مینالر صودہ غنہ توگل، بلکه قوریدہ دہ قوللانلہ در یر،
 یول وکوپرلر آستینہ ینہ مینالر قوییلوب شول اورنلر دن دشمان
 کیچکاندہ یاریلوب بر دقیقه ده یوز لاب کشیلر هلاک بولالار.

آخری بار.

(ترجماندن)

اداره دن:

دینی و ادبی، علمی و سیاسی الدین والادب مجله سی ۵۰ نچی سنه دوامینه سنده، اوزینک معتدل مسلکده انشاء الله دوام ایده چکدر. مجله نك اجمالی و عمومی فهرستی بو بابلردن عبارتدر: قرآن کریم نك مرتب ترجمه و تفسیری. احادیث شریفه: ترجمه و شرحلری. باب الفتوی: خلق آراسنده واقع بولا تورغان مهم مسئله لرده جوابلر. اجتهاد و تقلید نك معنالری و بوگا متفرع مسئله لری. سنت و بدعتلر: سنتلر نك بیانی، آرازد دیندن سانالوب یورگان بدعتلر گه تنبیه. سیر و تراجم: رسول الله علیه الصلاة والسلام واصحاب کرام و بشقه سلف صالح نك سیرت لری و خدمات دینی لری. تربیه و تعلیم: کتب و مدرسسه لرده تربیه و تعلیم اصول لری. اماملر احوالی حقنده ملاحظه لری. احوال ملیه: ملت نك دینی واجتماعی حاللرنده فکر و ملاحظه لری. تقریض و انتقاد: عموما مهم یاگا اثرلر حقنده وبالخصوص درس کتابلری توغروسنده تقریض و محاکمه لری. مقالات: علمی و ادبی و سیاسی مقاله لری. اشعار: اخلاقی و ادبی شعرلر. حکمتلی سوزلر و عبرتلی واقعه لری. محررنک سیاحت نامه سی.

اشبو بابلرده چیتدن یازوچیلر نك مقاله لری مجله نك مسلکینه موافق بولغانلری مع الممنونیه درج ایدلور.

مجله نك یللق آبونیه سی ۳ صوم، یارتی یللق بر صوم ۵۰ تین. نسخه سی ۱۵ تین. اداره گه یبار له چک خط، مقاله آقچه غزیته و مجله لری بو آدریس بر له یبار لور گه تیوش:

Казань,

Мулль Галимджану ГАЛЪЕВУ.

قزانده ۱۵ كونده بر چغا تورغان دینی، ادبی، علمی

الدین والادب

مجله سینہ ۱۳۳۳ سنہ ایچون مشتری دفتر آچق.

آبونہسی اولگیچہ	بر یلق	۳ صوم	
یارم یلق	۱	»	۵۰ تین
نسخہ سی	—	—	۱۵ تین

ادارہ گہ بیارلہ چک خط آبونہ غزیتہ و مجلہ لر بو آدریس برلہ
بیارلور:

Казань,

Муллѣ Галимджану Галѣеву